

RSM Norge AS
Postboks 1312 Vika
0112 OSLO

VÅR REFERANSE
17/6347

DERES REFERANSE

DATO
08.02.2019

Merknader etter selskapstilsyn

1. Innledning

Finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn hos RSM Norge AS (RSM) i perioden 4. - 8. september 2017. Finanstilsynets foreløpige merknader ble sendt 25. september 2018. RSM har kommentert de foreløpige merknadene i brev 7. desember 2018 og i epost datert 22. januar 2019 ("tilsvaret").

Det stedlige tilsynet med revisjonsselskapet inngår i tilsynsarbeidet med selskaper som reviderer foretak av allmenn interesse. Finanstilsynet skal blant annet utføre periodisk kvalitetskontroll med slike revisjonsselskaper minst hvert tredje år, jf. revisorloven § 5b-2 første ledd, annet punktum.

Finanstilsynets konklusjon etter tilsynet og videre oppfølging fremkommer i punkt 5.

2. Nærmere om tilsynet

Periodiske stedlige tilsyn dekker oppfyllelsen av lovkrav, herunder kontroll av om revisjonsoppdrag er gjennomført i samsvar med god revisjonsskikk. Tilsynet dekker forhold som skal kontrolleres i henhold til revisorloven § 5b-2 annet ledd. Finanstilsynets tilsyn dekker også andre områder, herunder etterlevelse av pliktene etter lov om hvitvasking og terrorfinansiering.

Finanstilsynets kontroll omfattet utvalgte deler av til sammen 22 revisjonsoppdrag.

Finanstilsynet mottar signaler på revisjonsselskaper som kan indikere feil og mangler i utførelsen av revisjonsoppdrag. Dersom det ikke iverksettes annen tilsynsmessig oppfølging, oversendes signalet til revisjonsselskapet, som bes å vurdere om det er behovet for å rette opp eventuelle feil og iverksette tiltak som skal bidra til å hindre at feilen videreføres. For det stedlige tilsynet var det mottatt et slikt signal på revisjonsselskapet knyttet til pliktene etter revisorloven § 5-2 fjerde ledd, jf. § 5-4. Denne saken ble avsluttet under tilsynet etter et møte med den aktuelle oppdragsansvarlige revisoren.

3. Selskapets organisering, retningslinjer og rutiner

Som et bidrag til å sikre at revisjonsvirksomheten drives i samsvar med lovgivningen og at oppdragene gjennomføres i samsvar med god revisjonsskikk, er det lovfestet krav om at revisjonsselskaper skal etablere systemer for intern kvalitetskontroll, jf. revisorloven § 5b-1. Finanstilsynet legger til grunn at kvalitetskontrollsystemer som er i samsvar med ISQC 1 langt på vei vil tilfredsstille dette lovkravet. De sentrale elementene i kvalitetskontrollsystemet er etablering av retningslinjer og rutiner som er egent til å sikre etterlevelse av lovfastsatte plikter og at revisjonsselskapet har et system som følger opp at retningslinjene og rutinene etterleves, jf. ISQC- 1 nr. 3 og 16.

Finanstilsynets kontroll av utvalgte retningslinjer og rutiner avdekket følgende:

3.1 Etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen

Forebygging og avdekking av hvitvasking og terrorfinansiering er et viktig samfunnsmessig mål. Revisorer og revisjonsselskaper er rapporteringspliktige fordi de har en rolle som gjør at de kan bidra til å oppnå dette målet.

Hvitvaskingsloven er endret etter det stedlige tilsynet fant sted. Finanstilsynet kontrollerte 10 oppdrag og fant svakheter i kundekontrollen. I fem av oppdragene var det ikke gjennomført legitimasjonskontroll som oppfylte kravene.

Etter det stedlige tilsynet opplyser revisjonsselskapet at det er foretatt en gjennomgang og oppdatering av selskapets rutiner på dette området, og at det er avholdt kurs. Finanstilsynet forutsetter at det har skjedd en ny gjennomgang av rutinene som følge av endringene i hvitvaskingsloven og at opplæring av medarbeidere skjer jevnlig.

3.2 Uavhengighet

At revisor og revisjonsselskap er uavhengig av den reviderte, og også oppfattes å være det, er helt sentralt for å kunne ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson, jf. revisorloven § 1-2. Det er derfor viktig at det etableres retningslinjer og rutiner som bidrar til å sikre at revisorlovens uavhengighetsbestemmelser overholdes, jf. revisorloven kapittel 4 og revisorforskriften kapittel 4. Retningslinjene og rutinene må være utformet slik at de gir oppdragsansvarlig revisor og andre hjelp i de skjønsmessige vurderingene som er nødvendig for å unngå brudd på uavhengighetsreglene.

Forhåndsgodkjenning av tilleggstenester

Under tilsynet i 2014 ble det avdekket mangler knyttet til uavhengighetsvurderinger der det var levert andre tjenester enn revisjon til revisjonsklient. Revisjonsselskapet fastsatte etter det en rutine som skulle sikre at slike uavhengighetsvurderinger og dokumentasjon av disse, oppfylte revisorlovens krav.

Finanstilsynet foretok en ny kontroll av dokumentasjonen knyttet til levering av tilleggstenester til fem revisjonsklienter. Der er oppdragsansvarlig revisor som har et særlig ansvar for på forhånd å godkjenne hvilke tjenester som leveres og holde løpende oversikt over at det ikke leveres tjenester som ikke er godkjent.

I tillegg til oppdragsansvarlig revisors godkjenning må det fremkomme av dokumentasjonen hvilke tjenester som er forhåndsgodkjent og på hvilket tidspunkt de kan eller skal kunne leveres. Dette gjelder uansett type tjeneste og uavhengig av om uavhengighetsvurderingen ikke reiser vanskelige avveininger. Finanstilsynets kontroll avdekket fortsatt mangler på området.

Finanstilsynet forstår revisjonsselskapet slik at de mener dette skyldes brudd på den foreliggende rutinen, og ikke at rutinen ikke er tilfredsstillende. Finanstilsynet finner ikke grunn til å ta stilling til hva årsaken til manglende oppfyllelse av revisorlovens krav er, utover at manglende etterlevelse kan skyldes at rutinen ikke er tilstrekkelig klar. Dersom revisjonsselskapet mener at klargjøringer i rutinen ikke vil avhjelpe situasjonen, forutsetter Finanstilsynet at det vurderes hvilke andre tiltak som skal iverksettes for å bedre etterlevelsen, herunder hvordan brudd på retningslinjene skal følges opp overfor den enkelte.

I revisjonsselskapets videre arbeid er det viktig at det på selskapsnivå foreligger en samlet oversikt over alle leverte tjenester til revisjonsklient, en gruppe samarbeidende klienter eller til en og samme kilde fordi forholdet mellom revisjonstjenester og lovlige tilleggstjenester i seg selv kan være i strid med revisorlovens uavhengighetsbestemmelser, jf. revisorloven § 4-6 første ledd.

Uavhengighetserklæringer

Etter forrige tilsyn har revisjonsselskapet etablert en rutine som innebærer at det årlig innhentes uavhengighetserklæringer fra partnere, ansatte og annet relevant personale, jf. revisorloven § 4-1 jf. § 5b-1 jf. ISQC punkt 24 jf. ISQC punkt A11.

I kontrollen av et utvalg av uavhengighetserklæringene fant Finanstilsynet ett skjema hvor det var angitt forhold som skulle ha vært fulgt opp nærmere, ett skjema som var signert uten at påkrevde opplysninger var gitt, samt flere andre tilfeller av ufullstendighet ved utfyllingen av skjemaene. Dette var ikke avdekket og fulgt opp av selskapet. Dette er forklart med at kontrollen av uavhengighetserklæringene ble gjennomført som stikkprøver. Hensikten med slike erklæringer er å redusere risikoen for at uavhengighetsreglene brytes og avdekke brudd slik at det kan rettes opp i forholdet. Stikkprøvekontroller er derfor ikke tilstrekkelig.

Revisjonsselskapet har opplyst at alle uavhengighetserklæringene vil bli gjennomgått. Finanstilsynet forutsetter at det innebærer en oppfølging av fullstendighet og nøyaktighet og at brudd eller indikasjoner på brudd på uavhengighetsbestemmelsene følges opp.

Rotasjonsplan

Dersom en revisor har vært utpekt som oppdragsansvarlig revisor for et foretak av allmenn interesse i mer enn syv år sammenhengende, må revisjonsselskapet utpeke en annen oppdragsansvarlig revisor, jf. § 5a-4.

På tilsynstidspunktet forelå det ikke en plan for å sikre etterlevelsen av dette kravet, herunder en oversikt over hvilke revisjonsoppdrag kravet gjelder for, når behovet for å utpeke ny oppdragsansvarlig revisor oppstår og hvordan revisjonsselskapet skal sikre at ny oppdragsansvarlig revisor har nødvendig kompetanse og kapasitet til å påse at revisjonen gjennomføres i samsvar med revisorloven, herunder god revisjonsskikk.

Revisjonsselskapet har opplyst at det etter det stedlige tilsynet er iverksatt et arbeid for å sikre oppfyllelse av rotasjonsplikten.

3.3 Oppdragskontroll

Et internt kvalitetskontrolltiltak er at det skal gjennomføres oppdragskontroll på nærmere angitte revisjonsoppdrag. Slik kontroll skal gjennomføres før revisjonsberetningen signeres. Det vises til revisorloven § 5b-1, jf. ISQC 1, særlig punkt 36, 39-41 og 43-44.

Finanstilsynet mener at revisjonsselskapets retningslinjer må klargjøres på flere punkter. De må blant annet inneholde krav til oppdragskontrollørs kapasitet og kompetanse, herunder faglige kvalifikasjoner, erfaring og autoritet. De må stille krav om aktivitet fra oppdragskontrollørs side og dennes kommunikasjon med oppdragsansvarlig revisor/ revisjonsteamet både i planleggingsfasen, etter utført interimrevisjon og i årsavslutningsfasen. Retningslinjene må videre sikre at oppdragskontrollen skjer på et tidspunkt som gjøre at vesentlige forhold kan avklares i god tid før revisjonsberetningen skal avlegges. Svakheter i den planlagte revisjonstilnærmingen som oppdragskontrollør tar opp og eventuelle konsekvenser av disse, må kunne tas hensyn til uten at det medfører problemer for tidsfrister knyttet til revisjon og regnskapsavleggelse. Det vises for øvrig til Finanstilsynets rapport etter tematisynet i 2017 rettet mot oppdragskontroll i revisjonsselskaper, datert 5. juni 2018. I punkt 4.2.1 omtales utfordringer knyttet til tilgangen til personer som kan gjennomføre en oppdragskontroll.

Revisjonsselskapet er enig i at det er behov for å klargjøre retningslinjene. Finanstilsynet forutsetter at dette gjøres og at Finanstilsynets tematisynsrapport danner et grunnlag for arbeidet.

Finanstilsynet valgte ut to revisjonsoppdrag som var underlagt oppdragskontroll i henhold til selskapets retningslinjer. I ett av oppdragene var det ikke gjennomført oppdragskontroll, noe revisjonsselskapet selv hadde avdekket. I det andre oppdraget var det gjennomført oppdragskontroll, men flere av de feilene Finanstilsynet fant i revisjonsutførelsen var av en slik art at de skulle ha vært avdekket i oppdragskontrollen. Se punkt 4 der Finanstilsynet omtaler dette oppdraget.

Finanstilsynet mener også at oppdragskontrollørens involvering og gjennomgang har skjedd for sent.

4. Kontroll av revisjonsoppdrag

Finanstilsynet kontrollerte revisjonsutførelsen i to oppdrag. Kontrollen dekket sentrale områder i risikovurdering og planlegging, i gjennomføring av revisjonen, revisjonsdokumentasjonen og revisors konklusjon og rapportering.

I ett av de kontrollerte oppdragene avdekket Finanstilsynet vesentlige svakheter i revisjonen av årsregnskapet for 2016. Det aktuelle foretaket driver utvikling og salg av ulike teknologiske komponenter og produkter. Virksomheten i Norge består hovedsakelig av selskaper som utfører diverse konsernfunksjoner, mens hovedvirksomheten knytter seg til forsknings og utviklingsaktiviteter i et datterselskap i USA. Produksjon og salg forestås primært av en rekke produksjonspartnere og salgsdistributører. Foretakets salgsinntekter har historisk vært minimale,

men i 2016 mangedoblet salgssinntektene seg ettersom foretakets hovedprodukt beveget seg over i en tidlig kommersialiseringsfase dette året.

Etter Finanstilsynets oppfatning foreligger det flere vesentlige svakheter og mangler i revisjonen av foretaket. For flere vesentlige regnskapsposter foreligger det ikke tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis og revisors vurderinger på sentrale forhold er mangelfulle. Finanstilsynets mener at revisjonsutførelsen ikke er gjennomført i henhold til revisorloven og god revisjonsskikk, og revisor hadde dermed ikke hadde grunnlag for å avlegge en ren revisjonsberetning. Vedrørende forholdene omtalt i punkt 4.1 og 4.2 anser Finanstilsynet at revisor var kjent med eller burde ha vært kjent med at regnskapet ikke skulle ha vært avlagt slik det forelå, og følgelig skulle ha modifisert sin revisjonsberetning. Finanstilsynets har vurdert revisjonsselskapets anførsler til de foreløpige merknadene.

I det følgende presenteres svakheter og mangler ved de utførte revisjonshandlinger og innhentede revisjonsbevis.

4.1 Revisors vurderinger av om årsregnskapet gir et rettviseende bilde - Fravikelse fra kravet om å presentere varekostnader

Etter IAS 1.29 skal poster av forskjellig art eller funksjon presenteres separat med mindre de er uvesentlige. I foretakets årsregnskap for 2016 er solgte varers kost ikke spesifisert på egen linje, men slått sammen med andre kostnader under linjen «Andre driftskostnader». Som en følge av denne sammenslåingen var de rapporterte «Andre driftskostnader» i størrelsesorden mer enn dobbelt så høye som foretakets salgssinntekter for 2016. Foretaket beskriver i sin prinsippnote til årsregnskapet at de har valgt å presentere resultatet i henhold til en funksjonsinndeling. For denne presentasjonsformen setter IAS 1.103 et minimumskrav om at kostnaden for solgte varer skal opplyses om separat fra andre kostnader.

I sin årsberetning begrunnet styret den manglende spesifikasjonen av varekostnadene med at foretaket ikke hadde sett seg i stand til å skille varekost fra andre kostnader på en måte som ville gi klar og relevant informasjon til brukerne av regnskapet. Foretaket begrunnet dette med at selv om det i 2016 hadde betydelige salgssinntekter, så var produksjonen fortsatt preget av betydelige engangskostnader, testing utover det normale og lavt produksjonsvolum.

I henhold til revisorloven § 5-1 første ledd skal revisor vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter. Regnskapslovens § 3-2a første ledd angir at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat. I særlige unntakstilfeller hvor det å følge en bestemmelse er uforenelig med denne overordnede plikten, skal bestemmelsen fravikes, jf. bestemmelsens andre ledd. I IFRS gjenfinnes denne sentrale bestemmelsen i IAS 1.19, og anvendelse av den omtales som «true and fair view override».

Av revisors arbeidspapirer fremkommer det at foretaket i 2016 løpende har ført varekostnader på en rekke egne konti, men at dette ved årsslutt føres bort og samles da «foretaket ikke ønsker å vise kostnader tilordnet varer som en egen regnskapslinje». Revisor innhentet en skriftlig uttalelse fra foretakets ledelse for hvorfor foretaket oppga at det anså at separat presentasjon av varekostnaden ville gi brukerne et feilaktig bilde av den finansielle inntjeningen. Uttalelsen utdyper i noen grad

hvilke typer kostnader som har påløpt utover det normale, og som etter foretakets vurdering tilsier at foretakets varekostnad ikke gir relevant informasjon til brukerne. Ledelsens uttalelse inkluderer ingen vurderinger av de relevante regnskapsreglene i IFRS, herunder ingenting som indikerer at foretaket anser at det i årsregnskapet for 2016 fraviker enkelte av kravene i IFRS. Uttalelsen er udatert, men lagret i dokumentasjonen samme dag som revisjonsberetningen er avgitt.

Revisor har gjort enkelte overordnede betraktninger knyttet til denne problemstillingen, og konkludert med at «selv om det er mulig å argumentere for at det ikke er så misvisende at det skal fravikes» så kan RSM ved å anvende reglene om «true and fair view override» i IAS 1.19 akseptere at varekostnaden ikke skal presenteres separat. Det fremkommer av ISA 200 punkt 13 a ii) at slike fravik fra bestemmelser i IFRS ikke forventes å være nødvendig annet enn i ekstremt sjeldne tilfeller. utfordringer med riktig tilordning og henføring kostnader er en svært vanlig problemstilling for foretak i en tidlig kommersialiseringsfase. Finanstilsynet anser derfor ikke foretakets begrunnelse for ikke å presentere varekostnaden i årsregnskapet for å kvalifisere som et slikt ekstremt sjeldent tilfelle.

Revisor har ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for at det er grunnlag for å fravike kravet om å opplyse om varekostnad i resultatregnskapet, og således om opplysningene i foretakets resultatoppstilling oppfyller kravene i IFRS. Finanstilsynet mener forholdet er et grovt brudd på revisorlovens § 5-1 første ledd og § 5-2 annet ledd, jf. ISA 200 punkt 11 a og ISA 500 punkt 6.

I e-post av 22. januar 2019 sa revisor seg enig i, etter en fornyet vurdering, at dette er brudd på revisorlov og god revisjonsskikk, men ikke nødvendigvis at bruddet er grovt. Finanstilsynet har i sin vurdering av bruddet og betydningen av dette lagt til grunn at informasjonen om varekost, og derigjennom utviklingen i bruttofortjeneste, er vesentlig informasjon for brukerne av regnskapet. Foretaket hadde allerede hentet inn mer kapital gjentatte ganger, og informasjon i regnskapet om lønnsomhetsutviklingen vil være avgjørende for investorenes vurdering av sannsynligheten for ytterligere emisjoner. En slik vurdering vil ha direkte konsekvenser for prisfastsettelsen på foretakets aksjer i markedet.

Enkelte andre noteopplysninger kunne i noen grad ha kompensert for at regnskapet ikke inneholdt opplysninger om varekostnaden. Finanstilsynet finner det i denne sammenheng derfor skjerpene at revisor ikke hadde utført en tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjon av disse noteopplysningene i foretakets årsregnskap for 2016, og således ikke avdekket de følgende manglene: i) Utelatelse av noteopplysninger om periodens nedskrivning av varelageret (også dette i årsregnskapet for 2016 slått sammen i linjen «Andre driftskostnader», jf. kravet i 36e av IAS 2 Varelager, ii) Utelatelse av noteopplysninger om kostnadenes artsfordeling, jf. kravet i IAS 1.105, iii) Utelatelse av noteopplysningene som i henhold til IAS 1.20-23 er påkrevd når en bestemmelse i IFRS fravikes. Årsaken til sistnevnte er blant annet at revisor ikke har kommunisert til foretaket at unnlatelse av å presentere varekostnaden i årsregnskapet vil måtte begrunnes med anvendelse av bestemmelsen i IAS 1.19. De nevnte manglene ved revisjonen av noteopplysningene utgjør selvstendige brudd på god revisjonsskikk, se også omtale av revisjon av noteopplysninger i punkt 4.5.

4.2 Revisjon av immaterielle eiendeler

Den balanseførte verdien av immaterielle eiendeler i årsregnskapet for 2016 består av gjenværende bokført verdi av kjøpte patentrettigheter med bestemt levetid, og balanseførte utgifter knyttet til den

internt utviklede immaterielle eiendelen. Utgiftene knyttet til sistnevnte, som ble innregnet som en eiendel i balansen for første gang i 2016, var størrelsesmessig i overkant av tre ganger revisors arbeidsvesentlighet.

Immaterielle eiendeler er fastslått som ett av to sentrale forhold ved revisjonen av foretakets årsregnskap for 2016, jf. ISA 701 punkt 9. Revisor angir i revisjonsberetningen en rekke revisjonshandlinger som er utført, herunder at revisor har vurdert hvorvidt vilkårene for innregning av forskning og utvikling (FoU) i balansen er oppfylt, samt en vurdering av de immaterielle eiendelenes estimerte levetid.

Finanstilsynet fant at de beskrevne revisjonshandlingene enten ikke var utført eller utført med så vesentlige mangler, at det ikke kan anses å være innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for disse regnskapspostene. Dette er et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6, som Finanstilsynet mener er grovt.

Revisjon av innregning av egenutviklede immaterielle eiendeler

Foretaket har i sin mer enn tiårige historikk aldri gått med overskudd. Dette skyldes blant annet de betydelige utgiftene knyttet til forskning og utvikling av foretakets produkter. I 2016 mangedoblet foretakets salgsinntekter seg, men foretaket rapporterte et driftsunderskudd dette året som var mer enn det dobbelte av salgsinntektene og omtrent halvparten av foretakets historisk akkumulerte underskudd (udekket tap). Forut for 2016 var utgiftene til forskning og utvikling blitt kostnadsført, men i 2016 begynte foretaket å innregne eksterne utgifter knyttet til utvikling av andre generasjon av en sentral komponent som benyttes i alle foretakets produkter, som en immateriell eiendel i balansen.

For å kunne innregne egenutviklet forskning og utvikling er det blant annet krav om at man kan sannsynliggjøre at foretaket har de tilstrekkelige økonomiske ressursene til å fullføre utviklingen og at det vil generere fremtidige økonomiske fordeler, jf. IAS 38. Mens det for egenutviklede immaterielle eiendeler stilles strenge krav til dokumentasjon av at slike fremtidige økonomiske fordeler, vil det for kjøpte (separat overtatte) immaterielle eiendeler være slik at prisen i en armlengdes transaksjon er sannsynliggjøring god nok. I foretakets skriftlige egenvurdering av om innregningskriteriene i IAS 38 var oppfylt, la foretaket til grunn at utviklingsarbeidet utført av tredjepart på deres vegne var å anse som en slik kjøpt immateriell eiendel. Finanstilsynet mener at de kjøpte tjenestene fra tredjepart som inngår i foretakets utviklingsprosjekt ikke kan anses som en kjøpt immateriell eiendel, men som utgifter som inngår i en egenutviklet immateriell eiendel.

Foretakets egenvurdering gjenfinnes i revisjonsdokumentasjonen, men uten revisors egne vurderinger eller konklusjoner til foretakets notat fremkommer ikke. I tilsvaret opplyser revisor at man aldri hadde støttet foretakets vurdering av at utgiftene til utvikling kunne anses som en separat overtatt immateriell eiendel. Videre skriver revisor at: "Vi tenkte ikke på å korrigere dem i dette da vi gjennom all kommunikasjon vi hadde rundt dette var tydelige på at vi oppfattet dette som egenutvikling." Av revisjonsdokumentasjonen fremstår det som om revisor på selvstendig grunnlag har forsøkt å underbygge at innregningskriteriene for egenutviklede immaterielle eiendeler er oppfylt. Dokumentasjonen viser derimot at revisor bare har vurdert enkelte av innregningskriteriene, og blant annet utelatt IAS 38.60 fra sin vurdering.

For å kunne innregne en internt utviklet immateriell eiendel må det i henhold til IAS 38.60, ved å følge prinsippene i IAS 36 "Verdifall på eiendeler", dokumenteres hvordan eiendelen med sannsynlighet vil generere framtidige økonomiske fordeler enten på foretaksnivå eller på lavere definert selvstendig kontantgenererende enhets nivå. Slike selvstendige kontantgenererende enheter under foretaksnivå var ikke definert av foretaket. Kontantstrømestimatene skal basere seg på rimelige og dokumenterbare forutsetninger som utgjør ledelsens beste estimat, og gjenspeile usikkerhet knyttet til forventninger om mulige variasjoner i beløp eller tidfestingen av kontantstrømmene, jf. IAS 36.30-34.

Av revisors arbeidspapirer fremkommer det at en kontantstrømanalyse ble innhentet i møte med foretaket den 24. april 2017, dagen før revisjonsberetningen er datert. Kontantstrømanalysen er på foretaksnivå og konkluderer med en stor positiv nåverdi. Inntektsforventningene som var lagt til grunn av ledelsen viste en vedvarende eksponentiell vekst, med mer enn en syvdobling bare i perioden 2016-2018. Bare en svært liten andel av disse inntektene ble forventet generert av produkter og markeder hvor foretaket hadde hatt historiske salg. Det alt vesentligste av inntektsforventningene knyttet seg til markeder hvor foretaket ennå ikke hadde inngått noen kontrakter og hvor foretaket fortsatt hadde vesentlige uløste tekniske utfordringer som gjorde at man ikke med sikkerhet visste om og når man ville ha et produkt klart for salg. Av arbeidspapirene fremkommer det at revisor anså at det i utgangspunktet knyttet seg stor usikkerhet til om den fremtidige inntjeningen kunne sannsynliggjøres og om hvor realistiske foretakets forutsetninger var, men at man etter gjennomgangen med ledelsen konkluderte at estimatet og forutsetningene syntes "gjennomarbeidet og vel begrunnet".

Revisors vurderinger av om eiendelen forventes å generere framtidige økonomiske fordeler knytter seg primært til foretakets opplysning om at den immaterielle eiendelen vil medføre en betydelig kostnadsbesparelse. I tilsvaret skriver revisor blant annet at: *"Fremtidige økonomiske fordeler er ikke begrenset til å oppnå fortjeneste på selskapsnivå, men også kostnadsbesparelser (IAS 38.17). Hverken vi eller foretaket satte i 2016 opp en utregning på besparelsen da den fremstod som åpenbar når en så besparelsen per enhet og multipliserte denne med forventet antall solgte enheter bare det første året."* Videre, at: *"Innhentet kontantstrømanalyse er ikke relevant for vurdering av innregningen av den egenutviklede immaterielle eiendelen og er heller ikke innhentet for dette formålet, men for å vurdere grunnlaget for fortsatt drift og patentet."*

Finanstilsynet viser til at den aktuelle bestemmelsen i IFRS som revisor henviser til er en forklaring av at økonomiske fordeler kan skapes ved at netto kontantstrømmer forbedres og blir positive, både gjennom inntektsøkninger og kostnadsreduksjoner. IAS 38.17 er ikke en selvstendig bestemmelse som åpner for at foretak ikke trenger å dokumentere framtidige økonomiske fordeler på foretaks- eller kontantgenererende enhets nivå slik som fastsatt i IAS 38.60. Finanstilsynet mener revisor ikke i tilstrekkelig grad har opparbeidet seg en forståelse for kravene til innregning av slike immaterielle eiendeler i balansen. Dette er et brudd på revisorloven §5-2 andre ledd, ISA 540 punkt 81, A13 og A17b.

Det var ikke innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for at de anvendte forutsetninger, herunder framtidige inntekter og kostnader, var rimelige og dokumenterbare og dermed tilfredsstilte kravene til innregning av den egenutviklede immaterielle eiendelen i balansen. Dette anses for å være et grovt brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 540 punkt 8c, punkt 13biii) og ISA 500 punkt 6. I e-post av 22. januar 2019 skriver RSM at man etter ny gjennomgang

slutter seg til Finanstilsynets vurdering av at det var mangelfullt dokumentert grunnlag for innregning av den immaterielle eiendelen, og at det ikke ble innhentet hensiktsmessig og tilstrekkelig revisjonsbevis.

Innregning av immaterielle eiendeler innebærer vesentlig skjønnsutøvelse fra foretakets side, og revisor hadde derfor fastslått det som en av de sentrale forhold ved revisjonen. ISA 701 punkt 17, jf. også punkt A60-A63, stiller for slike sentrale forhold ved revisjonen særskilte krav til revisors kommunikasjon med dem som har det overordnede ansvaret for styring og kontroll i foretaket. Finanstilsynet ser alvorlig på at revisor i sin redegjørelse for resultatet av revisjonen ikke ga ledelsen og styret en tilbakemelding om at revisor ikke støttet deres syn om at den immaterielle eiendelen var kjøpt, og ba foretaket dokumentere om det anså at innregningskriteriene for egenutviklede immaterielle eiendeler var oppfylt. Revisors unnlattelse av å kommunisere at foretakets egenvurdering ikke utgjorde tilstrekkelig dokumentasjon av at innregningskriteriene for den immaterielle eiendelen var oppfylt, anses av å utgjøre et grovt brudd på god revisjonsskikk, jf. revisorloven § 5-2 annet ledd.

Revisjon av forventet levetid av immaterielle eiendeler

Som nevnt foran har revisor opplyst i revisjonsberetningen at det var gjort en særlig vurdering av de immaterielle eiendelenes estimerte levetid.

Når det gjelder den egenutviklede immaterielle eiendelen, hadde ikke foretaket inntatt opplysninger om den forventede levetiden i note til årsregnskapet for 2016. Revisjons-dokumentasjonen inneholder ingen vurdering eller omtale av levetiden.

Foretakets øvrige immaterielle eiendeler, består av tidligere ervervede patenter. For disse hadde revisor utført enkelte revisjonshandlinger rettet mot levetid (og også avskrivingsmetode). Disse revisjonshandlingene bestod i all hovedsak av en avstemming av bokførte avskrivninger mot den tidligere fastsatte inntektsbaserte, progressive avskrivningsprofilen. En endring i IAS 38 med virkning fra 1. januar 2016, som gjør at foretak i de aller fleste tilfeller vil måtte endre til lineære avskrivninger, var ikke omtalt. Revisor har opplyst at foretaket ble anbefalt å endre avskrivingsplanen fra og med 2017 i møte 24. april 2017. Revisor mener at feilen for 2016 var uvesentlig, men av en størrelse som tilsier at feilen skulle ha vært ført på feilskjemaet.

De revisjonshandlingene som revisor i sin revisjonsberetning opplyser å ha utført relatert til de immaterielle eiendelenes levetid og avskrivingsmetode, er enten ikke utført eller utført med såpass store mangler, at det ikke anses innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis. Dette er et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

4.3 Revisjon av varelager

Varelager er det andre av de to sentrale forholdene ved revisjonen som er omtalt i revisjonsberetningen for 2016 jf. ISA 701 punkt 9. Grunnen til at revisor har ansett varelageret som et sentralt forhold er at foretaket fortsatt er i oppstartsfasen og driver med negativ bruttofortjeneste.

Foretaket utfører selv ikke noen del av produksjonen og har heller ikke egne varelagerlokasjoner. For produksjon og salg benytter foretaket seg av flere enn ti ulike produksjonspartnere og salgsdistributører spredt over flere kontinenter. Varelageret består i sin helhet av råvarer, halvfabrikata og ferdigvarer plassert på lagrene til disse leverandørene, samt også hos enkelte av

foretakets distributører. Foretaket har ikke noe lagersystem, men fører oversikt over varene i Excel, basert på innrapportering fra samarbeidspartene. Relasjonene til disse samarbeidspartnerne er regulert gjennom avtaler.

Revisor har selv ikke vært tilstede på noen av varetellingene, men valgt ut de to vesentligste lokasjonene, som til sammen utgjorde noe over halvparten av det bokførte varelageret. For de to utvalgte lokasjonene har revisor bedt representanter fra et lokalt RSM kontor om å delta under tellingen, jf. ISA 501 punkt 8, se A16.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for den bokførte verdien av varelageret, jf. ISA 501 og ISA 540. Dette baserer seg på at revisor i) ikke har innhentet og dokumentert en tilstrekkelig og hensiktsmessig forståelse for vareflyten i foretakets virksomhet, herunder innholdet i avtaler med sentrale samarbeidspartnere, jf. ISA 315 punkt 11, ii) ikke har innhentet revisjonsbevis knyttet til et utvalg av lagerlokasjoner som er tilstrekkelig stort nok i antall og variert nok i type, jf. ISA 530, vedlegg 1 iii) ved utførelse av alternative revisjonshandlinger knyttet til varelager i besittelse av tredjeparter, skulle ha instruert annen revisor om å innhente og vurdere tredjepartens tellerutiner, jf. ISA 501 punkt 8 og A16, iv) ikke i tilstrekkelig og hensiktsmessig grad har utfordret foretakets nedskrivingsvurdering basert på varenes omløpshastighet og teknologiske ukurans, jf. ISA 501 punkt 3 og ISA 540 punktene 6, 21 og 23. Av disse forholdene har revisor sagt seg enig i Finanstilsynets konklusjoner knyttet til forholdene i) og ii).

Når det gjelder hvilke alternative revisjonshandlinger som utføres, jf. ISA 501 punkt 8 og A16, så anser revisor at dette må overlates til revisors skjønn. Etter Finanstilsynets vurdering tilsier blant annet de følgende omstendigheter at revisors instruks til annen revisor også skulle ha omfattet en gjennomgang av tredjepartens tellerutiner: Lager hos tredjeparter utgjorde ikke bare en del av, men foretakets varelager i sin helhet, og at dette lageret var spredd på et stort antall tredjepartene som det ikke var grunn til å anta at hadde like tellerutiner eller risiko/problemstillinger knyttet til varelageret.

Revisor at det er innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for foretakets nedskrivingsvurderinger. Finanstilsynet er ikke enig i det og legger vekt på at flere forhold. Herunder at nedskrivingsvurderinger generelt innebærer en vesentlig skjønnsutøvelse fra foretaket, og at det derfor er sentralt at revisor har en profesjonell skeptisk holdning og utfordrer foretakets regnskapsestimer i tilstrekkelig grad, jf. ISA 240 punkt 12-14. Foretaket opererer i en bransje hvor kontinuerlig lanseringen av nye og oppgraderte versjoner tilsier at produktene ofte bare får en livssyklus på 1-3 år, hvilket gjør risikoen for teknologisk ukurans spesielt stor. Til dette har Finanstilsynet påpekt forhold ved revisjonen av enkelte konkrete varegrupper hvor revisor etter Finanstilsynets vurdering ikke i tilstrekkelig grad har utfordret foretakets nedskrivingsvurdering. Finanstilsynet har også påpekt at det i forbindelse med revisjonen av den fullstendige nedskrivningen i 2016 av en type varer, som tidligere var blitt anskaffet i bytte mot en forpliktelse fra motparten til å kjøpe varer med identisk verdi av foretaket, også burde ha vært foretatt en nærmere vurdering av historisk inntektskvalitet og fremtidig risikovurdering.

Det var ikke var utført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger som avdekket at foretaket i sitt årsregnskap for 2016 ikke hadde opplyst om størrelsen på nedskrivningen av varelageret, slik det er påkrevd i henhold til IAS 2 «Varelager» paragraf 36e. Dette utgjør et brudd

på god revisjonsskikk, jf. ISA 540 punkt 6b, se også eget avsnitt 4.5 om revisjonen av noteopplysninger.

4.4 Revisjon av vesentlig konsernenhet i USA

Som tidligere nevnt består hovedvirksomheten i konsernet av forsknings og utviklingsaktiviteter som utføres av ett datterselskap i USA. I 2016 beskjeftiget dette over 60% av konsernets ansatte. I revisors dokumentasjonen av vurdering knyttet til fortsatt drift forutsetningen, fremheves det at fortsatt drift avhenger av denne konsernenhetens evne til å utvikle nye og vellykkede produkter. God førstehåndskjennskap til disse sidene av forsknings- og utviklingsaktivitetene er derfor avgjørende for revisjonen. I sin planlegging har revisor identifisert datterselskap i USA som en vesentlig konsernenhet, jf. ISA 600 punkt 9.

For å kunne danne seg en mening om hvorvidt konsernregnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med IFRS må oppdragsansvarlig revisor innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for den finansielle informasjonen til konsernenhetene, jf. ISA 600 punkt 8 b ii). I henhold til ISA 600 punkt 17 og 18 må revisor opparbeide seg en tilstrekkelig forståelse for konsernenhetene, dets omgivelser og risikoene for feilinformasjon, jf. også veiledning i ISA 315 punkt 20 m.fl. om forhold som revisor skal vurdere. Finanstilsynets vurdering er at konsernteamet i liten eller ingen grad hadde innhentet og dokumentert en forståelse for sentrale sider ved regnskapsføringen og kontrollaktivitetene i denne vesentlige konsernenheten.

Regnskapet til datterselskapet i USA ble ført av ekstern regnskapsfører, men var ikke underlagt hverken regnskapsplikt eller revisjonsplikt i hjemlandet. Av revisors revisjonsstrategi og -plan fremkommer det at tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis primært er tenkt innhentet gjennom substanskontroller av drifts- og lønnskostnader. I tidligere år var det konsernteamet selv som hadde utført disse revisjonshandlingene. For 2016 var et RSM-kontor i USA tenkt å bistå med deler av dette. Konsernrevisjonsteamet kontaktet derimot feil RSM-kontor, beliggende et helt annet sted enn der datterselskapet og dets eksterne regnskapsfører var lokalisert. Grunnen til dette var at konsernrevisor feilaktig trodde en annen ekstern tjenestetilbyder som hadde bistått med verdsettelse av ansattopsjoner også stod for selskapets ordinære regnskapsføring. Da konsernrevisjonsteamet ble klar over feilen ved årsskiftet 2016/2017, var det for sent å rette opp i, og utvalgte substanshandlinger ble derfor som i tidligere år gjennomført av konsernrevisjonsteamet. Gitt konsernrevisjonsteamets begrensede kjennskap til sentrale sider ved regnskapsføringen og kontrollaktivitetene til konsernenheten i USA, og gitt vesentligheten av denne konsernenheten, anses det at revisor ikke i tilstrekkelig grad har innrettet sin revisjon for å forstå risikoen for eventuelle misligheter. Forholdet er et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 600 punkt 18 og 315 punkt 15-19.

Konsernenheten i USA driver forskning og utvikling på oppdrag for det norske datterselskapet, som formelt eier teknologien. For slike ordninger kan det eksistere en vesentlig skatterisiko knyttet til konsernets internprising. Revisor har sagt seg enig i at internprisingen av disse tjenestene "burde vært ytterligere og bedre vurdert". Finanstilsynet mener revisor ikke har opparbeidet seg en tilstrekkelig forståelse for disse bransjemessige og regulatoriske forholdene, og utført tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonshandlinger rettet mot denne risikoen i den vesentlige konsernenheten. Dette anses å være et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 600 A23 mv.

4.5 Øvrige forhold

Finanstilsynet identifiserte også følgende svakheter og mangler i revisjonen av oppdraget:

Revisjon av foretakets prinsipp for inntektsføring

Etter at foretaket i 2015 offentliggjorde at det hadde inngått en kontrakt med en stor produsent av forbrukerteknologi, mangedoblet foretakets salgsinntekter seg i 2016. Under revisjon av inntekter skal revisor blant annet innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for at inntektene er gyldige og korrekt periodisert. I de fleste tilfeller vil overføring av risiko og fordeler ved eierskapet være sammenfallende med overføring av de juridiske rettigheter gjennom fysisk overlevering av varene til kjøper. Dette er også det regnskapsprinsippet foretaket opplyser å anvende i sitt årsregnskap for 2016. Avtalen som genererte 96% av salget i 2016 var formelt sett ikke inngått med denne kunden, men med en distributør som skulle fungere som mellomledd.

Etter Finanstilsynets vurdering er det ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for at foretakets anvendte inntektsføringsprinsipp for salget som skjer via distributør, er i henhold til IFRS. Dette anses å være brudd på god revisjonsskikk, jf. revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

For salg til distributører regulert av en distribusjonsavtale vil det typisk være vanskeligere å fastsette på hvilket tidspunkt kriteriene for inntektsføring er oppfylt, og i den aktuelle avtale beholder distributøren en ubegrunnet returrett helt til sluttkunden har mottatt varen. På denne bakgrunn anser Finanstilsynet at det var påkrevd å gjennomføre en konkret og grundig vurdering av foretakets anvendte regnskapsprinsipp. Dette for å konkludere på om prinsippet er i henhold til IFRS, eller at foretaket må anses å beholde en såpass betydelig del av risikoen også etter at distributøren har plassert sin kjøpsordre at inntektsføringen f.eks. alternativt først skulle vært gjort ved tidspunktet for fysisk levering hos produsenten av forbrukerelektronikk (kunden).

RSM er ikke enig i Finanstilsynets vurderinger, og viser i denne sammenheng til utførelse av flere konkrete revisjonshandlinger. Etter Finanstilsynets vurdering bestod disse revisjonshandlingene først og fremst av ordinære detaljrevisjonshandlinger rettet inn mot korrekt periodisering av salget (cut-off). Herunder kontroll av om det har vært retur etter årsskiftet, samt at revisor har forespurgt foretaket om det er mellomlager hos distributøren. Selv om dette også er forhold som er relevant i vurderingen av tidspunktet for risikoovergang og påliteligheten av målingen av inntektene, oppfatter Finanstilsynet revisjonsdokumentasjonen dithen at disse handlingene mer har vært fokusert på å avdekke om det var enkelttransaksjoner rundt årsskiftet hvor det kunne eksistere problemstillinger knyttet til inntektsføring, enn å konkludere på det anvendte regnskapsprinsippet som sådan.

Revisjon av andre driftskostnader

Revisjonen av foretakets andre driftskostnader baserer seg delvis på stikkprøver frem til og med tidspunktet for interimrevisjonen, supplert med analytiske substanskontroller for årets siste kvartal. Når revisor bestemmer seg for å bruke analytiske substanshandlinger, må kravene ISA 520 punkt 5 knyttet til utforming og utførelse overholdes. Styrken i revisjonsbeviset som innhentes vil blant annet avhenge av kvaliteten av, og presisjonsgraden til, den økonomiske sammenhengen som revisor benytter i fastsettelsen av forventningen, samt hvor detaljert nivå analysen utføres på. Overordnede analyser på regnskapslinjenivå, typisk anvendt i planlegging og oppsummeringsfasen, er mindre egnet i analytiske substanshandlinger hvor det skal innhentes faktiske revisjonsbevis. En

av årsakene er at analyser på et slikt overordnet nivå ikke vil avdekke avvik på lavere nivå som motvirker hverandre.

For analyseformål har revisor inndelt andre driftskostnader på kontonivå, og beregnet avvik fra fastsatte terskelverdier også på dette nivået, i tillegg for på sum andre driftskostnader. Av analysen fremkommer det at avviket i prosent er på over +/- 5% på så godt som alle konti, og for konti vedrørende «Honorarer forskning» og «Andre Produksjonskostnader» er de respektive beregnede beløpsmessige avvikene mer enn henholdsvis 150% og 50% av arbeidsvesentligheten (fastsatt som 70% av vesentligheten) på konsernnivå. Disse avvikene har motsatt fortegn, slik at avviket fra forventningen for sum andre driftskostnader er rett i overkant av 5%, og størrelsesmessig ca. 90% av arbeidsvesentligheten.

Ved fastsettelse av terskelen for akseptable avvik skal det tas hensyn til muligheten for at feilinformasjonen på transaksjonsklasse eller kontonivå sammen med annen feilinformasjon kan føre til at regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon, jf. ISA 520 punkt 5 og A16 samt ISA 320 punkt A13. Fastsettelsen av akseptable avvik er gjenstand for skjønn, men når revisor i sin analyse benytter en terskel for akseptable avvik fra forventede andre driftskostnader på 90% av arbeidsvesentligheten på konsernnivå anses dette ikke å være et hensiktsmessig nivå for å oppnå tilstrekkelig revisjonsbevis.

Som nevnt, ender revisor opp med et avvik fra forventning som for summen av saldoene som inngår i regnskapslinjen andre driftskostnader overstiger den fastsatte 5% terskelen. Selv om revisor i sin utforming av analysen har delt opp regnskapslinjen og fastsatt akseptable avvik på kontonivå, så følges ikke avvikene opp av revisor. I sin dokumentasjon stadfester revisor at avviket på sumnivå er utenfor det fastsatte tolererbare avviket på 5%, men anfører så videre: «*En gjennomgang av kontiene viser at det vesentligste avviket oppstår på konto*» xxxx «*Honorarer til forskning. Denne kontoen er kontrollert per interim uten å avdekke avvik. Dette er heller ikke en kostnadskonto som vil endre seg helt proporsjonalt gjennom året. Det totale avviket i kroner er under vår AVG på MNOK*» X «*og vi anser det ikke nødvendig å utføre ytterligere handlinger*».

ISA 520 punkt 5c krever at revisor ved utforming av analysen skal vurdere egnetheten av analysen og presisjonen av den estimerte forventningen. Revisor har forut for utførelsen ikke dokumentert sin vurdering av hvilke forhold, f.eks. økonomiske sammenhenger eller kontrakter, som skulle tilsi at en enkel oppgrossing av andre driftskostnader skulle gi en forventning med høy grad av presisjon. I revisors vurderinger av resultatet av analysen angis det også eksplisitt, at honorar til forskning ikke kan forventes å utvise en utvikling gjennom året som er proporsjonal med tid. Den aktuelle kontoen utgjør ca. 50% av de totale kostnadene som inngår i populasjonen dekket av den analytiske substanskontrollen. Revisors egenvurdering er at presisjonsgraden i forventningen er såpass lav at den analytiske substanskontrollen er lite egnet til å identifisere feilinformasjon. Den analytiske substanskontrollen kan da heller ikke tillegges stor bevisverdi.

Da revisor i sin analyse identifiserte avvik over de fastsatte terskelverdiene, måtte det har vært utført andre revisjonshandlinger for å sikre at det er innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis, jf. kravene i ISA 520 punkt 7. RSM har gitt uttrykk for at man er enig i disse vurderingene fra Finanstilsynet.

Finanstilsynet anser at det ikke ble innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for andre driftskostnader i årets siste kvartal. Dette utgjør et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 520.

Revisjon av noteopplysninger

Revisor skal vurdere om årsregnskapets innhold er utarbeidet og fastsatt i henhold til lov og forskrift, jf. revisorloven § 5-1 første ledd. Dette gjelder også noteopplysningene, jf. regnskapsloven §3-2 første ledd.

I sitt avslutningsmemo konkluderer revisor positivt på at notene oppfyller krav i lov og forskrift, men angir samtidig: "*Fjorårets sjekklister følger vedlagt. Ikke kjent med endringer i notekrav slik at ny gjennomgang ikke anses nødvendig.*". Som vist til i gjennomgangen foran, har Finanstilsynet avdekket flere feil og utelatelser knyttet til forhold som er av vesentlig betydning for brukernes forståelse av årsregnskapet, herunder noteopplysninger knyttet til forhold som var sentrale ved revisjonen.

Etter Finanstilsynets vurdering er det ikke innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for at noteopplysningene i årsregnskapet er i henhold til lov og forskrift. Dette anses for å være et brudd på revisorloven § 5-1 første ledd og § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

5. Konklusjon og videre oppfølging

Konklusjon

Finanstilsynets kontroll i 2017 avdekket svakheter i revisjonsselskapets retningslinjer og rutiner og i etterlevelsen av disse. Dette innebærer økt risiko for at selskapet revisjonsvirksomhet ikke drives i samsvar med bestemmelsene i revisorloven. Finanstilsynet finner å bemerke særskilt at dette gjelder til dels på de samme områder som var gjenstand for merknader fra Finanstilsynet etter kontrollen i 2014.

Finanstilsynet avdekket brudd på god revisjonsskikk i revisjonen av ett av oppdragene utvalgt for kontroll. Revisor hadde ikke opparbeidet tilstrekkelig forståelse av den reviderte virksomheten, hadde mangelfull kunnskap om IFRS, revisjonshandlinger relatert til sentrale forhold ved revisjonen var for sent utført. De manglene Finanstilsynet avdekket skulle vært fanget opp oppdragskontrollen. Finanstilsynet mener at revisor ikke hadde grunnlag for konklusjonene i revisjonsberetningen avgitt for 2016-regnskapet. Dette er kritikkverdig.

Kvalitetssikring og etablering av et kvalitetskontrollsystem er et ledelsesansvar. Retningslinjene og rutineene skal være "utformet for å fremme en bedriftskultur som erkjenner at revisjonskvalitet er av avgjørende betydning ved gjennomføring av oppdrag", (jf. ISQC1, punkt 18). Revisjonsselskapets ledelse, herunder den eller de som er tildelt ansvar for revisjonsselskapets kvalitetskontrollsystem, må også på annen måte støtte opp under en bedriftskultur som oppfordrer til at oppdrags-ansvarlige revisorer og medarbeidere etterlever lovkrav og faglige standarder, (jf. ISQC 1 punkt 11).

Videre oppfølging

Finanstilsynet ber om at revisjonsselskapets styre vurderer hva som er årsaken til de bruddene på revisorloven som Finanstilsynets tilsyn har avdekket (årsaksanalyse) og hvilke tiltak som skal

iverksettes. Styret må deretter påse at aktuelle tiltak for å sikre etterlevelse av revisorloven, blir gjennomført av den som er operasjonelt ansvarlig for revisjonsselskapets kvalitetskontrollsystem, jf. ISQC 1 punkt 19.

Finanstilsynet er kjent med at RSM i den senere tid har økt sitt geografiske virkeområde. Revisjonsselskapet har også påtatt seg flere nye revisjonsoppdrag der klienten er et foretak av allmenn interesse. Finanstilsynet forutsetter at disse forholdene inngår i styrets vurdering av behovet for tiltak.

Revisjonsselskapets videre kvalitetsarbeid vil bli fulgt opp. Finanstilsynet ber i første omgang om at styret sender en redegjørelse for resultatet av utført årsaksanalyse, med en angivelse av de aktuelle risikoreducerende tiltak og med tidspunkt for iverksettelse. For oversiktens skyld ber Finanstilsynet om at også de tiltakene revisjonsselskapet allerede har iverksatt og orientert om, inkluderes i redegjørelsen.

Finanstilsynet ber om at styrets redegjørelse sendes til Finanstilsynet innen utgangen av mai 2019.

For Finanstilsynet

Kjersti Elvestad
seksjonssjef

Axel Emil Jønsson
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.